

Попелюшко В. О.,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права ім. Малиновського НаУОА

ІОАННІКІЙ МАЛИНОВСЬКИЙ ПРО ПОХОДЖЕННЯ «РУССКИХ» ЯК ЕТНОСУ (НАЦІЇ)

Російська Федерація як держава, принаймні нині при президенті Путіні, галасуючи про багатоплярність сучасного світу, прагне стати одним з його лідерів, а судячи по агресивності, у ролі світового жандарма. У досягненні цієї мети їй бракує малого..., України. А тому весною 2014 р., скориставшись державним безладом в Україні після Революції Гідності, вона окупувала український Крим і мало не здійснила підлу операцію під назвою «Новоросси́я», тобто відторгнення від України за донецько-луганським сценарієм ще щонайменше Харківської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської та Одеської областей. Не вийшло. План зірвав народ України, а на території Луганської і Донецької областей ворога зупинили, в тому числі завдячуючи добровольчим батальйонам. Але там шостий рік точиться кровопролитна російсько-українська війна.

Як справедливо зазначають незалежні політологи, не без сигналів від теперішнього українського керівництва загарбницькі плани Росії щодо України нині значно зросли. Тепер стратегічною метою Путіна стало «об'єднання» Росії і всієї України, бо Путін серйозно і категорично заявляє, що «об'єднання Росії і України, їх можливостей і конкретних переваг – це створення конкурента, глобального конкурента в Європі та світі». А путінською підставою для такого «об'єднання» є те, що нібито «русский» і український народи це історично «єдиний народ» [1, 14].

То чи є у Путіна підстави для такого твердження? Чи насправді українці, – «малороссы», як нас прозивали за Російської імперії, «младший брат» «русских», як стверджували за радянських часів, і «русские» є історично «єдиним народом»?

Досліджень цього питання є чимало. Одне з них належить Іоаннікію Малиновському, який безпосередньо, з точки зору етнографії, чи побічно вивчав його практично упродовж усієї своєї науково-дослідницької діяльності.

Так от, становлення націй з-поміж руських слов'ян (русами або руськими І. Малиновський іменував східних слов'ян, які свого часу були об'єднані Руссю – В. П.), за його ж висловом, «з повною вірогідністю» відбувалося за тими ж соціальними законами, що й усіх інших етносів, але зі своїми особливостями.

З глибокої древності, зазначав вчений, при кочівному образі життя людей в союзі об'єднував зв'язок по крові. Це період родового ладу. З часом, з переходом до осілого способу життя, з'являється новий зв'язок – територіальний, який витікав з єдності місця проживання. Так утворюється задруга – союз, оснований одночасно на зв'язках кровних і територіальних. З плином часу, із-за розмноження членів роду і укладення шлюбів з іногородцями, кровні зв'язки втрачають значення, а територіальні, навпаки, посилюються. Так утворюються общини. Коли населення общини настільки розростається, що відчувається земельна тіснота, її частини поступово виселяються і утворюють нові поселення. Так утворюється волость, – союз, що складається з декількох общин: первинної, общини-метрополії, та пізніших общин-колоній. Далі, зі збільшенням народонаселення й виводу нових колоній утворюється союз волостей – земля. І особливістю у руських слов'ян, відокремлених і віддалених від інших народів, із-за чого вони могли вільно розвивати свої національні особливості, не піддаючись чужому впливу, було те, що їх землі, розкидані на великих просторах Східної Європи, складались з головного міста та підпорядкованих йому заміських поселень. Населення ж земель складали окремі племена, що різнилися як за рівнем свого розвитку, так і за походженням, норомом і звичаями, але які були одночасно окремими землями-князівствами. Деякі племена складали окремі землі-князівства, як наприклад, поляни з їх головним містом Києвом, чи древляни з їх головним містом Іскоростенем, деякі ж входили до складу кількох земель-князівств, як наприклад, кривичі, які утворювали і Смоленську, і Полоцьку, і частину Новгородської землі-князівства, хоча основну його частину складали ільменські слов'яни [2, 34-35; 3, 21-22; 4, 36, 90-93].

Усі землі були незалежними державами. Кожна з них мала власні віче, боярську думу і князя. Їх кількість постійно змінювалась, бо мали місце виходи нових земель із уже існуючих, об'єднання з тих чи інших підстав, а частіше підпорядкування одна одної силою, тому що землі-князівства, як і самі слов'янські племена постійно між собою ворогували. Але з давніх часів виділялася Київська земля і її головне місто Київ як найважливіший торговий центр, а тому як найбагатше місто. Після офіційного прийняття християнства при князі Володимирі Київ зробився центром церковного управління і разом з тим культурним центром. В силу такого значення Києва і київський стіл став в Київській землі вважатися більш почесним, аніж княжі столи в інших землях. Але, як каже І. Малиновський, з цього не слідувало, що князь Київський був єдиноподданним державцем, і що руські слов'яни являли собою одну державу – Київське князівство. Усі інші землі були самостійними незалежними державами [5, 71].

Але не дивлячись на політичну незалежність земель, уже в глибокій древності помічається внутрішній зв'язок між окремими землями, а саме, єдність походження. А з X ст. руські племена як одиниці етнографічні, основним елементом у складі населення яких склали слов'яни, усіх земель-князівств як одиниць політичних починають усвідомлювати свою національну єдність. Ознаками національної єдності служать: схожість мови, єдність релігійних вірувань, єдність історичної долі, яка полягала щонайменше у спільній боротьбі з кочівними племенами тюркського походження – гунів, аварів, болгар, пізніше з турками, берендеями, половцями та печенігами, а також єдності княжого роду. Справа у тому, що з кінця X ст. і до XI ст. поступово, але в усіх землях князями стають Рюриковичі, і у свідомості князів, і у свідомості населення укорінюється думка, що в руських землях князями можуть бути лише Рюриковичі і ніхто інший. Про національну єдність цього періоду свідчать численні літописи, один з яких його автором так і озаглавив: «Повість про те, звідки пішла земля руська». Про національну єдність цього періоду свідчить навіть і юридична пам'ятка, – «Руська Правда» [5, 80].

З давніх-давен слов'яни змішувалися з іншими етнографічними елементами. Це змішування здійснювалося двома шляхами: шляхом іміграції та шляхом колонізації. Іміграція почалася вже у перші віки руської історії. Принаймі в дружинах руських князів зустрічалися і варяги, і тюрки, і берендеї. Іміграція здійснювалася й на ґрунті торгівлі. Колонізація також явище для руських слов'ян древнє. Уже на зорі руської історії руська колонізація направлялася в тому числі й на північний схід. А першими колонізаторами в цьому напрямку були новгородці. Здавна новгородці проникали в Заволоччя, за волок, тобто, за водорозділ, який відділяв озерну країну від басейну Північної Двіни. Цю країну населяли різного роду фінські племена, які здавна платили данину новгородцям. Новгородці спочатку з'явилися тут як збирачі данини, потім як звіропромисловці. Вони уже в давнину проникали й до Уральського хребта, переходили і за Уральський хребет, але їх поселення не заходили далше басейну Північної Двіни [5, 81-82]. Колонізація на північний схід з Київської та інших південних руських земель розпочалася пізніше, з кінця XII ст. і здійснювалася головним чином в Суздальську землю. Отож, і новгородці, і руси південних земель здібалися з тубільцями краю, фінами, частково посували їх далі на північ і схід, а частково змішувалися з ними. Від змішування слов'янського і фінського елементів і постала нова (а писав про це академік в період сталінізму, у 1929 році), – «великоруська народність», а далі зазначав, що правили цією народністю «скапцанілі» удільні князі [6, 131, 136]. Тобто, І. Малиновський дещо завуальовано, але фактично іменує народність, яка утворилася від змішання руських слов'ян і фінських народів – кацапами, тобто так, як «русських» по праву іменують українці та білоруси як справжні, істинні нащадки русів, й до нині. І така народність до монголо-татарського нашествия складала населення двох князівств Русі – Суздальського та Муромо-Рязанського. Решта ж, а саме, Київське, Волинське, Галицьке, Полоцьке, Смоленське і Новгородське залишалися руськими слов'янськими, хоча мали в собі елементи й інших етносів.

Від автора: Загальновідомо, що по завершенні монголо-татарського нашествия на теренах древньої Русі утворилося три різних держави: аристократичне Велике князівство Литовське, демократичний Великий Новгород, від якого згодом відокремився Псков, і монархічна Московська держава, Московія, бо головним містом Московії, її столицею на той час зробилася Москва. Громадяни Московії, таким чином, стали московітами. У слов'янських народів їх іменували, а інколи й тепер цілком підставно іменують москалями. Лише у 1721 р. Петро I перейменував Московію в Російську імперію і московіти таким чином стали «руськими».

До речі, І. Малиновський доводив, що й кацапи, не єдиний тип етносу, який іменувався то «московіти», то тепер «русские». Він, зокрема у 1918 р., писав, що колонізація на схід, яка почалася з боку

Суздальської землі, продовжилась і Московською державою. Цей колонізаційний рух на схід привів до приєднання Сибіру і до змішання «русских славян» з сибірськими іноrodцями. Етнографічний склад сибірського населення може слугувати кращою ілюстрацією для з'ясування цього процесу впливу різних етнографічних елементів шляхом колонізацій. Руське населення на карті Сибіру являє собою колону, спрямовану від Уральського хребта до Великого океану; в напрямку до океану ця колона поступово звужується. Колона ця розсовує туземне іноrodне населення. Під тиском зіткнення з руськими деякі іноrodці абсолютно зникли; деякі, віддалені від цієї колони руського населення, зберегли свою етнографічну чистоту. Наостанок, на околицях колони сталося поступове змішання руських з іноrodцями. Внаслідок такого змішання утворився особливий обласний сибірський тип населення [5, 108].

Список використаних джерел

1. Андрей Илларионов. «Объединение России с Украиной»: Путин переходит к стратегическому плану / URL: https://antikor.com.ua/articles/360789-objedinenie_rossii_s_ukrainoj_putin_perehodit_k_straticheskomu_planu_illarionov (дата звернення: 25.02.2020).
2. І. Малиновскій. Учебное пособие по истории русского права. Томск, 1900. 63 с.
3. І. Малиновскій. Лекції по історії руського права. Томск, 1907. 296 с.
4. І. Малиновскій. Лекції по історії руського права. Выпускъ I. Варшава, 1914. 293 с.
5. І. Малиновскій. Лекції по історії руського права. Ростов-на-Дону, 1918. 488 с.
6. Акад. О. Малиновський. Стародавній державний лад східних слов'ян і його пізніші зміни / Всеукраїнська Академія Наук. Збірник Соціально-Економічного Відділу № 26. У Києві, 1929. 184 с.